

POSUDEK OPONENTA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Vietnamský maloobchod jako součást problematicky nemetropolitních oblastí

Autor práce: Bc. Jiří Horáček

1. Obsah práce

Cíle, výzkumné otázky, hypotézy (přiměřenost cílů, geografický charakter a relevance cílů, teoretické podložení hypotéz aj.)

Student Jiří Horáček si ve své práci vytyčil opravdu nemalý cíl popsat „fungování vietnamského maloobchodu, jakým způsobem se obchody rozšiřují dále po republice, co vede k minimalizaci nákladů a jaké je rozmístění vietnamských potravinových obchodů“ a to na příkladu smíšených zboží provozovaných vietnamskými podnikateli. K dosažení cíle si vytyčil neméně náročné výzkumné otázky – jak probíhal proces obchodní integrace Vietnamců v Česku a jak jsou jejich obchody vnímané českou veřejností, v jakých lokalitách a proč se nejčastěji vietnamská smíšená zboží vyskytují a jak je možné, že se uживí i tam, kde české obchody už zkrachovaly.

Deklarovaný cíl a dílčí výzkumné otázky jsou už tak samy o sobě velmi ambiciózní, a kdyby se byl býval autor soustředil jenom na ně, práce by byla bývala mohla být velikým přínosem pro zmapování další oblasti ekonomických aktivit Vietnamců, které se do hloubky zatím nikdo nevěnoval. Nicméně autor se v průběhu své práce rozhodl přibrat mnoho dalších, jako je zevrubné představení vietnamské diaspory ze všech možných úhlů pohledu (historie migrace a integrace a jejího průběhu, kriminalita Vietnamců, produkce drog), ale i otázek týkajících se cizinců jako celku (zamyšlení se nad problematikou Visapointu, ne/přínosu remitencí), ale i vývoje obchodu jako takového od svého prapočátku, a to bez uvedení přímé souvislosti těchto informací se zkoumanou problematikou. Čtenáři vlastně není vůbec jasné, proč všechny tyto informace má pro pochopení fungování vietnamského maloobchodu na venkově znát.

V důsledku toho práce působí velmi roztříštěně, o čemž svědčí i její rozdrobená členitost (celkem je na 84 stranách textu práce 45 kapitol a podkapitol s takovými extrémy jako je jednodstavcová kapitola 5.1.3. o pouhých dvou větách a 312 znacích včetně mezer). Diplomová práce působí nekompaktně a rozmělněně na desítky pouze „nakousnutých“ témat. Navíc téměř každá kapitola začíná představením toho, o čem je, co jsme si již řekli v minulých kapitolách, nebo dokonce překopírováním i celých odstavců z předchozích kapitol. Práce je zasažena přílišným zjednodušováním a chaotickou prací s fakty, zkratkovitostí a nedokončováním myšlenek, nevyjímaje četných překlepů a gramatických chyb.

Je velká škoda, že se autorovi nepodařilo zaměřit se čistě na vytyčený cíl a sledovat jeho naplnění, věnovat se opravdu jenom tomu, co je pro pochopení vietnamského maloobchodu podstatné, ale i identifikovat, které, ze zjištěných informací, jsou podstatné a bylo by dobré se jim do hloubky věnovat. Výsledkem jsou paradoxní situace, kdy se čtenář o věkovém složení respondentů dotazníkového šetření dozví, citují „věkové rozložení respondentů bylo vyrovnané a všechny věkové kategorie byly v dostatečném množství zastoupeny.“ Na druhou stranu je mu pak ve čtyřech grafech představena nepodstatná informace o tom, kolik minut který respondent strávil vyplňováním

dotazníku.

Kromě odklonu od vytyčeného cíle vnímám za veliké slabiny práce i použití zastaralých zdrojů a nereflexování toho, zda jsou v dnešní době internetu a všudypřítomné dostupnosti téměř všeho stále platné (viz práce s literaturou), velmi netransparentně představená metodologie výzkumu (viz metodologie) a přílišný vliv vlastních stereotypních představ, jako jsou:

- 1) Práci prostupuje ničím nepodložená představa (asi městského člověka) o tom, jak vypadá venkov, o kterém autor hovoří jako o „ekonomicky izolovaném“ a „na periferii“ (dává ho do protipólu k metropolitnímu regionu, ale nikde nedefinuje, co to přesně je či není). V úvahách o tom, „jaký venkov je“, se přitom odkazuje na práce z roku 2004 a 2005 (viz stránka 44), z doby bez všudypřítomného internetu a e-shopů.
- 2) O „nákupech“ autor uvažuje pouze jako o procesu „jedu do obchodu, vezmu si košík, vyberu si zboží, zaplatím a jedu domu“. V době internetových obchodů, Košíků, Tesca, Koloniálů, PPL atd. tato představa velmi pozbývá na platnosti. Zajímavé je, že o internetovému obchodu autor vůbec neuvažuje (dotazníkové šetření na něj vůbec nemyslí). Kdyby ano, pak by se autor s největší pravděpodobností vůbec neodkazoval na přežitou Christallerovu teorii centrálních míst.
- 3) Také představa toho, že existují pouze dva druhy obchodů tradiční a moderní (str. 46): „Do skupiny tradiční spadají primárně nezávislé prodejny s českými vlastníky, moderní jsou postaveny na nákupních řetězcích s vlastníky primárně v zahraničí.“ Vycházející z publikace z roku 2004, zcela ignorující trend farmaobchodů, potravin přímo od farmáře, atd.

Práce s literaturou (*teoretické ukotvení práce, diskuse a kritické zhodnocení literatury aj.*)

Technicky vzato autor pracuje s literaturou standardně, z pohledu obsahu je bohužel přístup nevyhovující. Autor nereflexuje stáří a platnost zdrojů, které používá. To neznamená, že by se neměl odkazovat ke starším studiím, ale je důležité, aby uměl jejich stáří reflektovat. Zároveň s informacemi pracuje jako s jediným a definitivním vysvětlením bez snahy informaci konfrontovat. Zde několik příkladů:

- 1) V případě popisu vietnamské migrace do Česka vychází z 15 let staré práce Stanislava Broučka, a naopak zcela opomíjí velmi podrobnou práci Aleny K. Alamgir z roku 2014 (Socialist Internationalism at work: changes in the Czechoslovak-Vietnamese Labor Exchange program, 1967-1989), která vychází z rozsáhlé práce v českých archivech, a tedy na rozdíl od práce Stanislava Broučka, jde k primárním zdrojům. Alamgir například na rozdíl od Broučka nevnídá období před rokem 1989 jako jednotité. Během socialistické spolupráce ČSSR a VDR/VSR byly podepsány celkem tři klíčové mezivládní smlouvy o výměnném pracovním programu pro vietnamské pracovníky přicházející na československý trh. Každá smlouva měla jiné parametry (ve smyslu počtu pracovníků, jejich věkové a odborné struktury, podmínek pobytu, atd.). Podle Alamgir je celý výměnný program možné z tohoto hlediska rozdělit do tří fází, kdy v prvních dvou obdobích byl výměnný pobyt vietnamských pracovníků chápán, a i navenek komunikován, jako mezinárodní pomoc spřátelené socialistické zemi v nouzi. V roce 1980 dochází k obratu směrem k chápání vietnamských dělníků primárně jako zahraniční pracovní síly zachraňující pokulhávající plánovanou ekonomiku. Toto odlišení má významný vliv na to, jak se ti či druzí Vietnamci adaptovali na

nové transformační období porevolučního Československa, resp. Česka, a tedy i to mohlo ovlivnit to, jak se etablovali na poli byznysu včetně maloobchodu.

- 2) Autor z neznámého důvodu jako jednu z teorií, kterou uvádí, je Christallerova teorie, přestože sám uznává, že je pro jeho účely nepoužitelná. Proč tedy tento dávno překonaný přístup v práci je.
- 3) na stránce 27 autor uvažuje nad tím, proč globální ekonomická krize, která na český trh dolehla po roce 2008, neměla žádný výraznější vliv na počet regulérně pobývajících Vietnamců na území Česka. Autor se spokojil pouze s vysvětlením, které mu nabídl jediný použitý text Evy Pechové, že jim jejich hrdost nedovolí selhat a vrátit se zpět do Vietnamu jako poražení. Zcela pak opomíjí další faktory, jako vysoký počet TP mezi Vietnamci už i v té době, mnoho z nich bylo v Česku přesídleno i s rodinou, ti, co přišli nedávno, měli doma vysoké dluhy, které si nemohli dovolit neplatit, většina ekonomicky aktivních Vietnamců byli podnikatelé, tedy i přestože ekonomická krize dolehla i na jejich obchody, nepřišli o zaměstnání v právním slova smyslu, a tedy i o pobyt. V neposlední řadě v nemálo případech pomohla záchranná síť funkčního diasporického života (různé spolky, sbírky, existence Sapy atd.). Pokud by autor četl knihu „Vietnamci v Česku a ve světě“ (Freidingerová 2014), na kterou na mnoha místech odkazuje, tato fakta by určitě zohlednil.
- 4) Zásadní obrázek odkazující k počtu vietnamských držitelů živnostenského oprávnění je z roku 2005 (graf č. 5, stránka 51)

Používané pojmosloví:

- Na žádném místě v textu není vysvětleno, co je míněno pojmem „nemetropolitní oblast“. V zásadě má Česko jedinou metropoli – Prahu. Bez bližšího vysvětlení by si nepoučený čtenář mohl klidně myslet, že jedna z hypotéz je, že kromě metropole (Prahy) si mohou lidé nakoupit jenom ve vietnamských obchodech. S tím by ale nejenom Brňané nebo Ostraváci nemohli souhlasit.
- Nemohu souhlasit s výrazem „nelegální migrant“, který ani zahraniční odborná literatura nepoužívá (vysvětlení viz např. PICUM)
- Některé termíny jsou velmi familiární, viz např. výraz „důchodci“ namísto „senioři“/“osoby v seniorském věku“ nebo „Rusáci“ místo „Rusové“ (str. 53)

Metodika práce (vhodnost aplikovaných metod, kvalita a vhodnost použitých dat aj.)

Autor zvolil kombinaci různých přístupů:

- analýza registru ekonomických subjektů
- šest strukturovaných rozhovorů s třemi vietnamskými podnikateli a dvěma Čechy přicházejícími do kontaktu s Vietnamci a se starostou obce Zásmyky (případová studie)
- dotazníkové šetření/“mystery shopping“ v obci Zásmyky

Idea přístupu je skvělá a slibuje komplexní data vykreslující realitu vietnamského maloobchodu. Bohužel není vůbec jasné, jak a co bylo obsahem jednotlivých kroků. Celá metodologie je velmi netransparentní a vágní.

- 1) Z analýzy ekonomických subjektů autor získal dva skvělé a opravdu originální údaje, které považuji za největší přínos této práce, a to:

„Obrázek č. 13: Počty vietnamských obchodů v Česku v říjnu 2017“

„Obrázek č. 14: Počty vietnamských potravinových obchodů podle RES“

Autor sám připouští, že se nejedná o nejspolehlivější metodu, ale co je mi známo, jedná se o momentálně jediná takto zpracovaná data svého druhu. Autorovi patří můj obdiv za mravenčí práci. Je jenom velká škoda, že je dál neinterpretovan. Bohužel pouhé vyhledání dat z registru bych nenazvala analýzou a k žádné další analýze těchto získaných dat v práci již nedošlo. Například příliš nevíme, proč došlo k obrovskému poklesu registrovaných vn ekonomických subjektů v obchodu s potravinami. Autor se pouze uspokojil s odpovědí, že to nejde zjistit. Analýzou bych tuto mravenčí práci nazvala až tehdy, kdyby se podíval i na další roky a například i na další kategorie obchodu. Sám autor v textu uvádí zjištění z rozhovorů, že pokud se Vietnamcům v obchodu s potravinami daří, přechází k nail studiím nebo restauracím. Není možné, že se část z těchto podnikatelů „přelila“ tam?

- 2) Autor realizoval dotazníkové šetření, ale není jasné, jak byly dotazníky sestaveny (např. otázka „Co se vám nejdříve vybaví ve spojitosti s Vietnamci v Česku?“ nabízí výčet – jak byl výčet sestaven, proč tam chybí např. „vietnamské jídlo“; nevychází seznam z vlastních stereotypních představ autora?), jak byl dotazník otestován, atd.
- 3) Výběr místa pro případovou studii byl klíčový mimo jiné i „dostatečný vzorek obyvatel, na kterém bylo možné provést dotazníkové šetření“. Co znamená „dostatečný vzorek“?
- 4) Mimo kapitulu „metodologie“ (str. 75) autor uvádí, že „v každém z obchodů v Zásmukách byl proveden **mystery shopping** a výsledek následně porovnán“, ale nikde není popsán postup ani záznam z terénu. Jak mapování probíhalo, na co se „figurant“ zaměřil, jak byla data analyzovaná, atd.
- 5) Autor uvádí, že realizoval **strukturované rozhovory**, ale nikde není uvedeno, co bylo jejich strukturou, na co se zaměřil, jak dlouho rozhovory probíhaly, zda byly zaznamenány, jak byly analyzovány. Na základě jakého klíče byli respondenti ne/vybráni. Zároveň je zarážející, že autor sice udělal rozhovor s panem Winterem, který už roky není aktivní, ale na druhou stranu neudělal rozhovor s nikým ze Svazu podnikatelů v potravinářství v ČR (Hiệp hội potraviny tại CH Séc).
- 6) Z pohledu čtenáře není zcela jasné, jak autor pracoval s výstupy rozhovorů. Jednak graficky jsou některé výpovědi kurzívou, některé (zejména pana M. Wintera) kurzívou nejsou. Není jasné proč. Za problematické vnímám i skutečnost, že se respondent stává zdrojem „faktu“ bez následného ověření. Což není nic proti ničemu, pokud je respondent přímo u primárního zdroje, ale pokud má informace také jenom z doslechu, musí být takto s informací dál zacházeno > viz str. 35 „Podle pana Wintera se už na tuto linku dovolalo přes 140 Vietnamců, kteří nahlásili své krajany a snaží se tím očistit jinak dobré jméno Vietnamců v Česku. Z dlouhodobého hlediska se podle M. Wintera daří drogovou produkci redukovat: „Ročně bylo v největší drogové éře (pozn. kolem roku 2013) stíháno přibližně 250-300 Vietnamců. Celkově se uvádí, že se drogám věnuje 500 z celkových 70 000 tisíc Vietnamců žijících v Česku. V roce 2013 měli Vietnamci 75 % průmyslových výroben pervitinu. Po třech letech projektu už Vietnamci nehrají v tomto sektoru prim. Jejich podíl na produkci klesl na 8-9 %.“ > chybí ale ověření údajů. Stejně tak se autor spokojil pouze s vysvětlením pana Wintera, proč se vn obchodům daří udržet tam, kde českým ne.
- 7) Celkově je práce s výpověďmi velmi krkolomná a neobratná, jakoby autor netušil, jak s nimi v rámci textu naložit, viz např. str. 33 „...pro větší ilustraci jeho vyjádření jsou v práci uvedeny i přímé citace M Wintera: ...“ následovaná citací z rozhovoru.
- 8) Dalším zmatením je, že z respondenta C (tedy dle str. 15 majitele vn obchodu) se najednou

v průběhu textu stává česká odbornice na vn diasporu (70-71).

Analytická část práce (správnost a interpretace výsledků, detailnost, struktura a provázanost analýzy)

Podrobnosti viz výše.

Je škoda, že jsme nedozvěděli nic o investičním kapitálu na rozjezd a provoz vietnamských smíšených zboží ani nic o tom, jak se po republice šíří, přestože to byla jedna z výzkumných otázek.

Závěry práce (odpovědi na výzkumné otázky, zasazení závěrů do širšího kontextu výzkumu aj.)

Bohužel většina odpovědí na výzkumné otázky byla pouze načata.

Např. odpověď na otázku „jak si VN obchodníci vybírají místo svého podnikání“ byla shrnuta v kapitole 8.2, která má $\frac{3}{4}$ stránky, a to bez jakéhokoliv zavedení do kontextu (o jaká data se v interpretaci autor opírá) autor nabízí vysvětlení. „K výběru lokality vietnamského obchodu dochází různými způsoby. Záleží zejména na charakteru daného území. Na vesnicích se často stává, že místní potravinový obchod přestává plnit svou funkci a je ztrátový. Starosta obce nabídne vietnamské rodině možnost provozovat obchod s potravinami. V rámci nabídky bývá i možnost levného pronájmu obchodu včetně výhodného bydlení.“ Dle této interpretace (která vychází z jedné zkušenosti respondenta M. Wintera) to vypadá, že VN obchody vznikají tam, kde si starostové řeknou. Kdyby byl býval autor analyzoval i fb skupiny „Hiệp Hội Potraviny tại CZ“, „Hiệp hội potraviny tại CH Séc“ a další, určitě by závěr vypadal jinak.

2. Formální náležitosti práce (zatrhněte Vaši volbu)

Formální úprava: výborná / velmi dobrá / **dobrá** / nevyhovující

Stylistická úroveň: výborná / velmi dobrá / **dobrá** / nevyhovující

Citační úroveň: výborná / velmi dobrá / **dobrá** / nevyhovující

Komentář (vč. kvality grafiky, (ne)přiměřenosti délky práce aj.)

Grafické zpracování údajů > není řazeno sestupně/vzestupně, působí nepřehledně a chaoticky.

Není jasné, jak autor pracuje s citacemi z rozhovorů, grafika není sjednocena.

3. Souhrn

Celkové zhodnocení práce (vč. přínosů práce, provázanosti teoretické a analytické části aj.)

Práce má veliký potenciál. Na základě osobního setkání s autorem v rámci konzultace jsem přesvědčená, že se autor snažil téma prozkoumat, jak to jenom bez kontaktů v rámci vietnamské diaspory jde. A jsem i přesvědčená že se mu podařilo získat mnoho podnětných a nových informací. Bohužel úsilí z terénu se autorovi příliš nepodařilo přelít do konečné podoby diplomové práce.

K provázání teoretické a analytické části de facto nedošlo. Bohužel právě „neprovázanost“ informací a jednotlivých kapitol je největší slabinou práce, která je v důsledku této roztržitosti zasažena přílišným zjednodušováním a chaotickou prací s fakty, zkratkovitostí a nedokončováním myšlenek,

nevyjímaje četných překlepů a gramatických chyb.

I přes četné, velmi konkrétní výtky diplomovou práci doporučuji k obhajobě.

Předloženou práci **doporučuji** / ~~nedoporučuji~~ k obhajobě. (zatrhněte Vaši volbu)

Otázky k obhajobě

- 1) Prosím představte použitou metodologii výzkumu včetně postupu analýzy sebraných dat, a to:
 - Jak vznikl dotazník, jak byl testován a analyzován.
 - Co bylo obsahem strukturovaných rozhovorů, jak probíhaly a jak byly rozhovory analyzovány. Jak a proč jste vybral, resp. nevybral respondenty a respondentky.
 - Jak probíhal „mystery shopping“ – co bylo předmětem šetření, jak probíhalo, co bylo jeho cílem, jak bylo s daty z terénu zacházeno
- 2) Můžete prosím vysvětlit, co je to „nemetropolitní oblast“ v pojetí vašeho diplomového výzkumu?
- 3) Jaké máte vysvětlení pro veliký početní rozdíl mezi vn podnikateli podle RES v roce 2008 a 2017 a o co se ve svém interpretaci opíráte?

Datum: 12. 5. 2018

Autor posudku: RNDr. Tereza Freidingerová, Ph.D.

Podpis:

Příloha:

Faktografické přešlapy:

- „První skupina emigrantů se přestěhovala ještě před koncem války se Spojenými státy americkými do zemích sousedících s Vietnamskou socialistickou republikou, nejčastěji do Kambodži, Laosu a Číny.“ (24) > Fakticky se nejednalo o válku se Spojenými státy americkými, ale o občanskou válku mezi VDR a Vietnamskou republikou (jižním Vietnamem).
- Obrázek č. 5. je velmi zkreslující a zavádějící.
- 1) „Před rokem 1975“ byla migrace početně velmi slabá, což šířka čar nezohledňuje. Navíc Mnoho Jihovietnamců dočasně pobývalo v rámci vojenské přípravy i v USA, to autor zcela opomíjí. Šipka směřující na sever milně naznačuje, že Vietnamci migrovali do Mongolska. Tuším, že autor chtěl poukázat na začátky migrace v rámci RVHP. V takovém případě by ale měla šipka (a to podstatně slabší) směřovat do Moskvy a do evropských zemí bývalého Východního bloku (zejména NDR, ČSSR a PLR)
- 2) Šipky „Konec války ve Vietnamu“ (tuším, že autor má na mysli II. indočínskou válku) jsou bohužel také velmi zavádějící. Většina Jihovietnamců nejprve prchala do okolních zemí – zemí prvního azylu (ty autor zcela opomenul), a teprve pak byli přesídlení do zemí druhého azylu (mimo jiné, mezi těmito zeměmi hrálo významnou roli i Švédsko, které grafika nezohledňuje. Ale i Kanada nebo Nový Zéland, které také nejsou v grafice zachycené).
- 3) Šipka „v rámci Sovětského bloku“ svou šířkou také nezohledňuje rozsah této migrace. Ve srovnání s migrací uprchlickou se jedná o přibližně desetinový počet lidí. Navíc je šipka uvedena pouze jednosměrně, ale tato migrace byla charakteristická tím, že byla dočasná a migranti se po určité době vraceli zpět do vlasti. Ne všichni, ale vraceli.
- 4) Šipka „Ekonomičtí migranti“, která má s největší pravděpodobností odkazovat k soudobé migraci, opomíjí jednu z nejvýznamnějších soudobých destinací vietnamské migrace, a to Taiwan.
- „V roce 1994 byly podepsány nové smlouvy v rámci spolupráce České republiky a Vietnamské demokratické republiky“ (26) > VDR zanikla v roce 1975
- „Úspěšnou integraci dokládají i výsledky, které pro pořad Fokus Václava Moravce České televize připravila agentura Meridian.“ (34) > autor měl nejspíš na mysli agenturu Median
- Autor uvádí, že „Po druhé světové válce proběhla hlavní migrační vlna z Vietnamu“ s odkazem na Broučka (2005). Ale toto není pravda a Brouček to ani netvrdí. V období od navázání diplomatických vztahů ČSSR a VDR do sjednocení Vietnamu v roce 1975 byla migrace ve srovnání s následujícími roky spíše takové „ořukávání“.
- „Věk cizineckého zákona“ autor definuje jako „Zároveň dochází k radikální transformaci jejich podnikání a celkově ke změnám ve struktuře vietnamské komunity. Vietnamci už pracují nejen ve velkých městech, ale rozšiřují své podnikání i do periferních oblastí po celé republice.“ (27) > Vietnamští podnikatelé začínali v 90. letech své ekonomické aktivity hlavně na periferii. Jejich hlavní obchodní zóny byly podél česko-rakouských a česko-německých hranic a zboží dováželi především z česko-polského pohraničí.

- Není jasná souvislost mezi nízkou mírou nezaměstnanosti a podporou odchodu pracovníků z Vietnamu (28) „Vzhledem k extrémní hustotě zalidnění a nízké nezaměstnanosti se politika státu staví pozitivně k migrantům za prací do zahraničí.“ Mimochodem míra nezaměstnanosti je v případě Vietnamu nic neříkající údaj. Není důvod se registrovat jako nezaměstnaný. Žádná podpora z toho totiž neplyne.